

Η τελευταία μάχη των Κομμουνάρων και ο Τοίχος των Ομόσπονδων, Νεκροταφείο Père-Lachaise, Παρίσι.

Η Κομμούνα του Παρισιού διήρκησε 72 ημέρες, από την 18^η Μαρτίου έως την 28^η Μαΐου 1871 και υπήρξε προϊόν της λαϊκής δυσaréσκειας εξαιτίας της πολύμηνης πολιορκίας του πρωσικού στρατού, της κατοπινής παράδοσης της πόλης και της αποτυχίας της κυβέρνησης του Αδόλφου Θιέρσου να ανταπεξέλθει στις περιστάσεις. Όταν στις 18 Μαρτίου η γαλλική κυβέρνηση διέταξε την παράδοση του οπλισμού, οι πολίτες του Παρισιού ξεσηκώθηκαν υπό την ηγεσία μιας ομάδας επαναστατών με διαφορετική πολιτική προέλευση: αναρχικοί, βετεράνοι της εξέγερσης του 1848 ή θαυμαστές του σοσιαλιστή Auguste Blanqui, του παλαιού επαναστάτη, ο οποίος βρισκόταν δεκαετίες στη φυλακή ως υπέρμαχος της πολιτικής βίας. Στις 26 Μαρτίου εκλέχθηκε νέο δημοτικό συμβούλιο με πρόεδρο τον Blanqui και δύο ημέρες αργότερα η Παρισινή Κομμούνα ανακηρύχθηκε και επισήμως. Σε αυτούς τους δύο μήνες ουτοπίας οι επαναστάτες επιχείρησαν να αναδιοργανώσουν τη ζωή στην πόλη επιβάλλοντας μέτρα προς όφελος των εργατών. Λίγες εβδομάδες αργότερα ο γαλλικός στρατός επιτέθηκε στους εξεγερμένους και κατάφερε να καταπνίξει την Κομμούνα έπειτα από σφοδρές μάχες κατά την τελευταία εβδομάδα της πολιορκίας, που έμεινε στην ιστορία ως «αιματοβαμμένη εβδομάδα» (La Semaine Sanglante). Στη διάρκεια αυτής της εβδομάδας μαχών έχασαν τη ζωή τους τουλάχιστον 20.000 Κομμουνάροι, με ορισμένες έρευνες να ανεβάζουν τον αριθμό σε 30.000. Η

τελική μάχη δόθηκε στο νεκροταφείο Père-Lachaise, το ύστατο προπύργιο των Κομμουνάρων, την 28^η Μαΐου 1871 με βίαιες συγκρούσεις ανάμεσα στους τάφους μέχρι αργά τη νύχτα, όταν οι εναπομείναντες 147 Κομμουνάροι παραδόθηκαν στις κυβερνητικές δυνάμεις. Στη συνέχεια οι επαναστάτες στήθηκαν στο ανατολικό τείχος του κοιμητηρίου και εκτελέστηκαν, ενώ οι σωροί τους πετάχτηκαν σε ομαδικό τάφο.

 Νεκροταφείο Père-Lachaise, Κυριακή, 28 Μαΐου 1871, σχέδιο με μολύβι και ινδική μελάνη, έργο του Henri-Alfred Darjou (1871-1874), Μουσείο Carnavalet, Παρίσι.

Η δημόσια μνήμη των γεγονότων της Κομμούνας του Παρισιού.

Την κατάπνιξη της Κομμούνας ακολούθησε μια μακρά περίοδος πολιτικής, κοινωνικής και

καλλιτεχνικής καταπίεσης με συνεχείς διώξεις, δίκες, εκτελέσεις και εκτοπίσεις Κομμουνάρων. Να αναφέρουμε χαρακτηριστικά ότι η κυβέρνηση του Θιέρσου απαγόρευσε οποιαδήποτε αναφορά στην Κομμούνα, μάλιστα επέβαλε αυστηρή λογοκρισία στις τέχνες, και έφτασε να απαγορεύσει στους πολίτες να φορούν τον παραδοσιακό «φρυγικό σκούφο» (bonnet phrygien) ή σκούφο της ελευθερίας, σύμβολο της δημοκρατίας ενάντια στο δεσποτισμό (να αναφέρουμε με την ευκαιρία ότι [οι μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων του Παρισιού το 2024 θα φορούν αυτό το ιστορικό σύμβολο των Γάλλων επαναστατών](#)). Η Τρίτη Δημοκρατία έκανε το παν για να ξεχάσουν οι Γάλλοι πολίτες τα «εγκλήματα της Κομμούνας» και να πορευθούν στο μέλλον με ομόνοια. Για την ακρίβεια, το γαλλικό κράτος αναγνώρισε τις εκτελέσεις και τους θανάτους αμάχων από τις κυβερνητικές δυνάμεις κατά την επίθεση στην Κομμούνα παρά μόνο το 2001.

Μπορεί κατά τα επόμενα έτη η κυβέρνηση του Θιέρσου να επέβαλε αυστηρή πολιτική λήθης, όμως η μνήμη των γεγονότων της Παρισινής Κομμούνας μεταξύ των μελών της εργατικής τάξης παρέμενε άσβεστη και αναζητούσε τρόπο έκφρασης. Η ύστατη μάχη των Κομμουνάρων στο Père-Lachaise δεν είχε ακόμη αποκτήσει ιδιαίτερη θέση στη λαϊκή μνήμη, όμως που και που οργανώνονταν μυστικά τελετές μνήμης σε μικρότερα νεκροταφεία της πόλης. Οι πρακτικές μνήμης έμελλε να αλλάξουν όταν το 1880 η κυβέρνηση προσέφερε αμνηστία σε όλους τους φυλακισμένους και εκτοπισμένους Κομμουνάρους. Η επιστροφή των Κομμουνάρων στην πόλη αναζωπύρωσε το ενδιαφέρον για την ενθύμηση των γεγονότων και σύντομα ο τοίχος του Père-Lachaise όπου τουφεκίστηκαν οι τελευταίοι μαχητές έγινε τόπος μνήμης με συχνές αναφορές σε ποιήματα και τραγούδια, πίνακες ζωγραφικής, λιθογραφίες κ.α. Μάλιστα η [Madeleine Reberioux](#) υποστηρίζει ότι αυτή η αναφορά του τοίχου σε εικόνες και ποιήματα αποτέλεσε τον καταλύτη για την οργάνωση των πρώτων συγκεντρώσεων στο σημείο εκτέλεσης.

Πόλεμοι μνήμης και οι πρώτες συγκεντρώσεις στον Τοίχο των Ομόσπονδων.

Σύντομα ο τοίχος στο Père-Lachaise μετατράπηκε σε τόπο διαιρεμένης μνήμης, η ιστορική αλλά και συμβολική σημασία του οποίου ολοένα αυξανόταν. Η πρώτη ιδεολογική σύγκρουση συνέβη μεταξύ του παρισινού δημοτικού συμβουλίου, την πλειοψηφία του οποίου κατείχε συνασπισμός ριζοσπαστών δημοκρατών και σοσιαλιστών, και της μετριοπαθούς συντηρητικής γαλλικής κυβέρνησης. Η διαφωνία εκτυλίχθηκε γύρω από την άρνηση της κυβέρνησης να επιτρέψει στο δημοτικό συμβούλιο να προσθέσει στις ταφόπλακες των Κομμουνάρων που είχαν θαφτεί στο Père-Lachaise την επιγραφή «Μέλος της Κομμούνας». Αυτή η πρώτη διαφωνία κλιμακώθηκε σε έναν πόλεμο μνήμης μεταξύ δημοτικού συμβουλίου και κυβέρνησης γύρω από τη μνημόνευση των γεγονότων και των ηρώων της Κομμούνας με αφορμή κηδείες αγωνιστών, την ανέγερση μνημείου αφιερωμένο στους εκτελεσμένους Κομμουνάρους και την ονοματοδοσία οδών.

[Η πρώτη σημαντική συγκέντρωση στον τοίχο συνέβη αμέσως μετά την αμνηστία, την 23^η Μαΐου 1880](#), και διοργανώθηκε από τη Σοσιαλιστική Επιτροπή Αρωγής Αμνηστευσάντων, που υπαγόταν στο Εργατικό Κόμμα, την Ομοσπονδιακή Ένωση Εργατών, την Ένωση Εργαζομένων Συνδικαλιστών Σηκουάνα και τον σοσιαλιστικό Τύπο (ήτοι τις εφημερίδες *L'Égalité* και *Le Prolétaire*). Έτσι ξεκίνησε

μια μακρά παράδοση «προσκυνήματος» που συνεχίζεται έως τις μέρες μας κάθε χρόνο την 28^η Μαΐου, επέτειο της εκτέλεσης των Κομμουνάρων στο Père-Lachaise. Τα πρώτα χρόνια οι συγκεντρωμένοι διένυαν σιωπηλοί την απόσταση έως τον τοίχο κρατώντας στεφάνια, τα οποία εναπόθεταν στο σημείο που απέκτησε την τιμητική πλάκα που βλέπουμε σήμερα το 1909, μια απλή μαρμάρινη πλάκα μήκους 2 μέτρων και 20 εκατοστών.

✘ Η Πορεία προς στον Τοίχο, Μάιος 1971 (η επέτειος των 100 ετών). Προπορεύονται τα μέλη του συλλόγου Φίλες και Φίλοι της Κομμούνας του Παρισιού ντυμένοι με ρούχα εποχής.

Η πλάκα τοποθετήθηκε έπειτα από πρωτοβουλία του SFIO (Section française de l' Internationale ouvrière, το σημερινό Parti Socialiste, το κόμμα των François Mitterrand, Lionel Jospin, François Hollande κ.α), το οποίο είχε αναλάβει από το 1906 τη διοργάνωση των ετήσιων τελετών μνήμης. Στην πλάκα αναγράφεται «Στους Νεκρούς της Κομμούνας, 21 - 28 Μαΐου 1871». Οι αναρχικοί μπούκόταραν τις εκδηλώσεις μνήμης του SFIO, ενώ οι ανεξάρτητοι σοσιαλιστές και οι εν ζωή Κομμουνάροι τις κατέκριναν εντόνως, κυρίως γιατί τα μέλη του SFIO είχαν κρατήσει αποστάσεις από την ένοπλη πάλη στη διάρκεια της Κομμούνας. Είναι γεγονός πάντως πως το SFIO εκμεταλλεύτηκε την περίσταση, τη βαθιά δηλαδή επιθυμία της εργατικής τάξης να μνημονεύσει τους νεκρούς των κοινωνικών αγώνων, ενώ η ανάληψη από πλευράς του της ευθύνης της διοργάνωσης της Πορείας στον Τοίχο θεωρήθηκε ως νίκη απέναντι στην κυβέρνηση Κλεμανσώ, η οποία προσεταιριζόταν σε ιδεολογικό επίπεδο ριζοσπαστικά στοιχεία της γαλλικής κοινωνίας.

Η ετήσια Πορεία προς τον Τοίχο των Ομόσπονδων και η διατήρηση της ιστορικής μνήμης της Κομμούνας.

Σταδιακά η Πορεία προς τον Τοίχο των Ομόσπονδων (La montée au mur des Fédérés) απέκτησε έναν χαρακτήρα «θρησκευτικό», αποτελεί εν πολλοίς ένα «κόκκινο» μνημόσυνο, ένα λαϊκό προσκύνημα, όπου συνυπάρχουν πλέον όλες οι ιδεολογικές εκφάνσεις της Αριστεράς. Στις μέρες μας η Πορεία και οι εκδηλώσεις γύρω από αυτήν (ομιλίες, τραγούδια, δρώμενα κ.α.) διοργανώνεται από το σύλλογο Φίλες και Φίλοι της Κομμούνας του Παρισιού, 1871 (Les Amies et Amis de la Commune de Paris, 1871), μια αριστερή ένωση, η οποία ιδρύθηκε το 1882 από αμνηστεύσαντες Κομμουνάρχους, και έχει ως στόχο τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης της Κομμούνας μέσω εκδόσεων, διοργάνωσης σεμιναρίων, συνεδρίων κ.α. Η καθιερωμένη πορεία είναι ταυτόχρονα μια τελετή μνήμης με επαναστατικό χαρακτήρα, αλλά και μια απόδοση τιμής στους αδικημένους της ιστορίας, τους μαχητές της δημοκρατίας που η επίσημη μνήμη επιδίωξε να διαγράψει. Γι' αυτό το λόγο, η πορεία δεν είναι πλέον σιωπηλή όπως στα πρώτα χρόνια των απαγορεύσεων, της πνευματικής και καλλιτεχνικής φίμωσης και της λογοκρισίας. Είναι μια ζωντανή, πολύχρωμη πορεία, με τη συμμετοχή ακτιβιστών διαφορετικών ηλικιών, αλλά και διαφορετικών πολιτικών αποχρώσεων του κόκκινου. Οι εκδηλώσεις συνοδεύονται πάντα από επαναστατικά τραγούδια, όπως η *Διεθνής*, η *Κόκκινη Σημαία* κ.α. Ο κόσμος κρατά λάβαρα των ενώσεων, κόκκινες σημαίες, γαρύφαλλα και στεφάνια, πανό με συνθήματα.

Οι κύριοι συμμετέχοντες: (α) πολιτικά κόμματα της Αριστεράς και της ακροαριστεράς (Σοσιαλιστικό

Κόμμα, Κομμουνιστικό Κόμμα Γαλλίας, τροτσκιστές, Ιακωβίνοι, ριζοσπάστες κ.α.), (β) αριστερές ενώσεις όπως η Ένωση Louise Michel, που τιμά ως τις μέρες μας το έργο της μεγάλης παιδαγωγού, Φίλες-οι της Κομμούνας κ.α., (γ) συνδικαλιστικές ενώσεις, (δ) φιλοσοφικά σωματεία (Μεγάλη Στοά Γαλλίας, μια άγνωστη πτυχή της Κομμούνας του Παρισιού αφορά τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού ελευθερο-τεκτόνων στις τάξεις των Κομμουνάρων).

Ο Τοίχος των Ομόσπονδων, ένας τόπος μνήμης και θρήνου για τη γαλλική Αριστερά, αποτελεί για τους σημερινούς παριστάμενους όχι μόνο το σημείο όπου τιμούνται οι νεκροί της Κομμούνας, αλλά όλοι οι πεσόντες επαναστάτες της Ιστορίας. Η επίσκεψη σε αυτόν τον τόπο μνήμης συνοδεύεται συχνά από επισκέψεις στους τάφους γνωστών επαναστατών του 19^{ου} αιώνα (Louis-Auguste Blanqui, Jenny Marx και Paul Lafargue, Jean-Baptiste Clement και άλλων Κομμουνάρων που είναι θαμμένοι στο Père-Lachaise), αλλά και των αγωνιστών της γαλλικής Αντίστασης και του Ισπανικού Εμφυλίου. Το 2007 το Κομμουνιστικό Κόμμα Γαλλίας κατέθεσε στεφάνι στον Τοίχο για τα δέκα έτη από το θάνατο του Georges Marchais, ιστορικού στελέχους και Γενικού Γραμματέα του ΚΚΓ από το 1972 έως το 1994, ο οποίος όμως δεν είναι θαμμένος στο Père-Lachaise. [Το 2021 κατέθεσε επίσης στεφάνι ο Δημήτρης Κουτσούμπας](#), Γενικός Γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, ο οποίος συμμετείχε σε εκδηλώσεις στη γαλλική πρωτεύουσα για τη συμπλήρωση 150 ετών από τη μεγάλη εξέγερση.

Τέλος, στον ίδιο μνημονικό τόπο βρήκε έκφραση για τους συντρόφους της η [θλίψη για την απώλεια της Joelle Aubron](#), παλαιό μέλος της τρομοκρατικής ομάδας Action Directe, η οποία, έπειτα από πολυετή φυλάκιση, πέθανε το 2006 σε ηλικία 46 ετών από καρκίνο. Στις 18 Μαρτίου 2006, στην επέτειο της ανακήρυξης της Κομμούνας, μια ομάδα συμπαθούντων, μαυροντυμένοι, με καλυμμένα πρόσωπα και μαυροκόκκινες σημαίες, άφησαν λουλούδια μπροστά στην πλάκα του Τοίχου των Ομόσπονδων και αφού τραγούδησαν τη Διεθνή και απέτισαν φόρο τιμής στη «σύντροφο και φίλη» Joelle Aubron αποχώρησαν. Σε αυτήν την περίπτωση οι πενθούντες αναρχικοί δημιούργησαν μία νοητή παραλληλία ανάμεσα στο ανεκπλήρωτο έργο της Κομμούνας και στην ημιτελή αντιεξουσιαστική δράση της Aubron στον 20^ο αιώνα.

Η δυναμική της λαϊκής μνήμης.

Η μνημόνευση των εκτελεσμένων Κομμουνάρων και κατ' επέκταση των απανταχού χαμένων επαναστατών στον Τοίχο των Ομόσπονδων αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυναμικής της λαϊκής μνήμης, που εδώ εκφράζεται στον κατεξοχήν χώρο όπου οι ζωντανοί μάχονται τη λήθη. Πρόκειται για την εξαιρετική περίπτωση όπου ο χώρος του κοιμητηρίου συμπίπτει με τον χώρο του ιστορικού γεγονότος, μετατρέποντας τον τοίχο της εκτέλεσης σε τόπο μνήμης. Ο ίδιος ο Τοίχος αποτελεί έναν αυθεντικό τόπο προσκυνήματος για ένα ετερόκλητο, όπως είδαμε, πλήθος ακτιβιστών/στριων της Αριστεράς, υπέρμαχων της δημοκρατίας, οπαδών της πολιτικής βίας, ελεύθερων στοχαστών, μασόνων κ.α. Η μνήμη των κοινωνικών αγώνων, και δη ενός κομβικού ιστορικού γεγονότος για το παγκόσμιο εργατικό κίνημα, όπως ήταν η Κομμούνα του Παρισιού,

επιβιώνει στο Père-Lachaise όπου μια ολόκληρη κοινωνική ομάδα βρίσκει φωνή τραγουδώντας τα ίδια τραγούδια που πρωτοτραγούδησαν οι νεκροί σύντροφοί τους. Είναι επίσης η αίσθηση του συνανήκειν που οδηγεί κάθε χρόνο χιλιάδες κόσμου σε αυτήν την ιστορική Πορεία και την περιδιάβαση ανάμεσα στους τάφους των νεκρών συντρόφων, ο βίος των οποίων αποτελεί φάρο για τους ζωντανούς, δημιουργώντας έτσι ένα παράδοξο «αγιολόγιο» της Αριστεράς.